Після конфіскати — другий наклад.

Ч. 182 (10.565). Львів, неділя 16. серпня 1925. Почтову належитість оплачено гуртом. Рік XLIII.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДЕННО ПЕРЕДПОЛУДНЕМ

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок 10. II. пов.
Конто почт. щад. 143.322.
Адреса для телеграм: „Діло" Львів.
Гол. Редактор приймає від 1—2 год. передпол.
Рукописів не звертається.

ПЕРЕДПЛАТА: Місячно в краю 4·20 зл.
ЗА ГРАНИЦЕЮ: В Америці 1 дол., Франції, Голяндії, Бельгії 20 фр. фр., Італії 7·50 зл., Німеччині 7·50 зл., Швайцарії 5 шв. фр., Чехословаччині 30 ч. к. Румунії 150 леїв, Болгарії 7·50 зл., Австрії 7·50 зл. Зміна адреси 1 зол.

В справі оголошень звертатися до Адміністрації.

ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА 17 сот.

Досвід минулого.

Злиття трьох, чи пак чотирох угрупувань в однорідну партію УНДО являється побідою здорової політичної думки, познакою, що національне життя після тяжких потрясень входить на правильний шлях.

Найвища пора! Наслідки розбиття на ворогуючі табори і таборчики у всіх нас на очах. Суспільство різко відчуває недостачу авторитетного політичного центру, а в слід за ним недостачу пляновости й організованости в змаганнях нації.

За останні два роки українське суспільство раз тільки виступило одноодностайно: підчас шкільного плебісциту. Завдяки одновгідности і тому, що був кермуючий орган, який подавав своєчасно ясні і точні директиви, і тому, що ці директиви були обчислені на фактичну спроможність суспільства в даний мент, перша стадія „плебісцитової" кампанії увінчалася успіхом.

Правда, над виявленою волею нас противник може перейти до чергового порядку, може старатися звести їхній виступ в нівець, та нам не слід забувати, що коли рішаємося сказати А, так треба заздалегідь бути приготованими на Б, В і т. д., отже на дальші фази боротьби.

Першу стадію боротьби за рідну школу з накинених нам стратегічних позицій „кресових законів" згадуємо лише для прикладу, бо шкільна справа являється лиш одною з довгої низки.

Кожний наш почин матиме успіх, коли в організовані рами вкопимо цілість національного життя, коли акція на одній ділянці буде доповнюватися відповідними зусиллями на всіх инших ділянках. Для цього потрібний авторитетний політичний центр, біля якого скупчилася би подавляюча більшість суспільности.

Досвід чужий і наш власний диктує: передумовою перемоги в боротьбі є віра в себе, віра в спроможність свойого суспільства. Віра в себе ростиме зі зростом відпорности суспільства — охоти до боротьби та почуття її единоспасаємости.

Тому приступаючи до якоїнебудь акції, треба мати на увазі: чи все підготовано не тільки початкового виступу, а й на завтрішний день.

Тому політичний провід мусить стояти в тісному контакті з широкими верствами суспільства, орієнтуватися в настроях мас, вміти ці настрої опановувати, вміти кожну ситуацію використовувати для зміцнювання активности й боєздатности.

Тому все треба в першу чергу опиратися на власне суспільство, утверджувати в ньому свідомість, що доля нації в його руках, що рішаючим моментом не може бути така чи инша зовнішна коньюнктура, тільки воля нації, її творча спроможність, її зрілість, її організованість.

Так говорить нам досвід останніх років.

Резолюція Сходу Европи поставила український народ перед великим завданням.

Хоча треба зазначити: серед молодої ґенерації було вичуття домагань менту. На конґресі молоді в липні 1921 року піднесено нові гасла в цім напрямі. Тодішний краєвий провід не поставився до них ворожо. В органі Народнього Комітету з нагоди резолюцій конґресу появилася стаття під промовистим заголовком: „In hoc signo vinces".

Одначе компроміс краєвого проводу з гаслами молоді спинився в половині дороги.

Відносно тодішної молоді. Це була виїмкова ґенерація: головним чином старшини УГА, що перейшли на Великій Україні тверду школу, що з крісом в руці пережили теорію і практику революції. В мирних умовинах вони в 1921 р. пристали би вже до „старшого громадянства".

Та й цей половинчастий компроміс спричинив значну активність суспільства. І активність суспільства часом знімалася навіть дуже високо (вибори!), одначе вона не йшла під прапором единоспасаємости боротьби, що гартує й виховує, тільки під прапором кидання тягарців на терезки рішення на міжнародній арені.

УНТП. не зуміла втягнути в свої рами цеї найцікавішої ґенерації академічної молоді, не зуміла захопити її своєю ідеольоґією, своєю працею в масах.

Вся увага проводу партії скупчувалася на творенні козирів

Все инше (нехай хвилево!) зійшло на задній плян, навіть справа инших українських земель. УНТП. не мала нічого, що могло би притягнути до неї молодий, активний, талановитий елемент. І тут зарисовується початок крізи в лоні УНТП.

Молода ґенерація пішла окремими шляхами. Частина розбрилася по других партіях, частина опинилася на еміґрації, частина зорґанізувалася в нову політичну групу („Заграва").

Ця остання на якийсь час прикувала була до себе увагу суспільства. Одначе вона в істнуючих умовинах не могла мати більшого успіху. За мало знала ґрунт, не доцінювала значіння традиції УНТП. і навичок суспільства,

вкінці

— не мала засобів.

УНТП. ввійшла в стадію дволітньої внутрішньої крізи. Крізи, яку фактично переживали й другі партії. Крізи, яка припізнила процес валення „сокальського кордону".

Після двохлітнього ферменту, при добрій волі, спільним зусиллям націоналістичних угрупувань вдалося опанувати ситуацію: національний табор сконсолідувався. Завданням УНДО. в першу чергу витягнення висновків з помилок минулого.

М. Струтинський.

Польська господарська політика і село.

2. Сумні наслідки прогібіційної політики.

На виданий в червневі заказ імпорту всіх люксусових предметів, а пізнійше імпорту рижу, морської риби, глиняних виробів, хемічного промислу, фарб, мідних та залізних виробів і т. д. відповіли Німці митом, наложеним на годівляні і рільні плоди, на тесане дерево та забороною ввозу з Польщі сирівців деревних, залізних і гутних, а вже з місця відкинули давну примусову згоду на ввіз польського вугля.

На тім самім тлі виринули непорозуміння Польщі з чеською владою щодо імпорту і транспорту до Австрії польської нафти. Торговельні обороти між Польщею і СРСР. зовсім ще не наладнані, тим більш, що СРСР. має инші дешевші ринки.

Виходом лишилася Румунія і Данціґ, як вікно до торговлі з дальшими державами. Та Румунія крім прихильности не потребує майже ніяких польських товарів, хіба трохи текстильних та ще дечого. Знову Данціґ є найдорожчою вриспою в цілій Европі; крім цього Польща ще не зробила належних приготувань, щоби туди облекшити транспорти своїх плодів.

Польща, замкнена наразі з усіх боків від сусідів, не в силі дати собі ради. Нині покладає всю надію ратунку на збіжжа і тим пробує ратувати за границею свій фінансовий престіж. Та й тут справа не стоїть світло. Показується, що пшениці на продаж не буде зовсім, жито крім Німеччини і Чехословаччини мало має попиту на заході, овес іде в краю для війська, ячмінь і солод має погану марку. Рільних перерібок не може Польща вивозити, бо мусить покрити запотребування домашнє, а що є в надмірі, є або задороге (цукор) або гірше (солод, хміль). Польща може вивозити також дерево і рогату худобу, дріб, то-що, та знову головно до Німеччини і Чехословаччини. Але в наслідок митової війни покарала цими своїми надмірами лише власних горожан-хліборобів. Ці плоди нині такі обезцінені, що йдуть нижче коштів продукції і викликують банкроцтво в хліборобстві, а Німеччина старається обійтись без польського жита, худоби й дерева. На вугіль є такий малий попит, що магазини завалені ним, тому то одна копальня за другою редукує в Польщі продукцію. Те саме явище починає повторятись з нафтою.

Текстильні вироби, головно з Лодзі, яка колись була головним джерелом для Росії, нині мають збут до Румунії. Та в наслідок дорожнечі сирого матеріялу і величезних коштів продукції і в цьому промислі настала стаґнація, а фабриканти зачинають переносити до Румунії і Югославії.

Всі инші фабрикати вже не грають у біляїсі торговім поважнійшої ролі. І питаємо: щож дала політика прогібіційна? Зачинила ринки на польський експорт, і ні в чім не причинилася до витворення власної промислової продукції, а навіть старі фабрики не поширюються тільки ліквідуються, бо їм забракло чужинного матеріялу і всього иншого потрібного до їх урухомлення, забракло кредитів, хочби й дорожших.

До того панує зовсім оправдане недовіря до краєвих виробів. Відомо напр., що літаки треба спроваджувати лиш з заграниці, бо на польські нині ніхто не важиться сісти без небезпеки життя, тому, що добрих складових частин нема кому доставити. Таке саме поняття має суспільство про всі краєві вироби.

А тимчасом чужі вироби пхаються нелеґальними шляхами, з тою ріжницею, що страшенно дорогі. Їх оплачують 65 процентів хліборобського населення.

На хліборобство — з виключенням дідичів, що запевнили собі полекші і дешеві кредити, та на кресових кольоністів падають тягарі за тягарами, для вишрубування податків, щоб помогти промислові. Хліборобський малоземельний стан вже нині зруйнований.

Ця нововведена система господарської санації сталась також причиною упадку польського золотого і повінї нової дорожнечі.

М. Творидло.

По широкому світі.

Франція у Сирії зазнала сильних втрат в наслідок повстання Друзів, яке поширюється. Французькі війська, що хотіли освободити від облоги твердиню Суейде, втратили 800 людей, убитими та полоненими. Грьокгасичий франц. відділ, що вийшов з підмогою твердині,

Результати льондонської конференції.

Як ми передбачили у своїй вчорашній вступній статті — те, довкола чого крутяться найрозумніщі аргументи дипльоматів: гарантії миру, лишилось покищо знову поза формулами, які найшли два міністри закордонних справ у своїх дипльоматичних балачках. Найцікавійшою подробицею цих балачок є ляконічна заява франц. міністра Бріяна, що він вдоволений з результатів виміни думок. Німецькі телеграми висловлюють тріважний запит: чи не є це доказом, що Франції вдалось перехилити на свій бік Англію?

А польська преса, переаналізувавши текст перших комунікатів про результати франко-англійського порозуміння, є ще більше невдоволена.

Чемберлен легко згодився на текст спільної відповіди Німеччині. Ця відповідь буде дуже коротка і чемна. Почнеться висловом вдоволення, що Німеччина має намір довести переговори до корисного кінця; матиме застереження щодо змін на німецьких територіях окупованих Францією; найяснійшим висновком буде домагання, щоби Німеччина вступила до Ліги Націй на умовинах, передбачених стасутом Ліги. За те основне питання — про мировий міжнародній суд і взаємні гарантії відкладене. Воно стане щойно предметом нарад спільно з німецькими міністрами.

Кажучи простими словами: Англія не хоче брати на себе обовязку виступати на боці Франції при кожнім міжнароднім конфлікті з її ворогами, або ворогами її менших союзників: Чехословаччини та Польщі. Вона стоїть на становищі, що кожний такий конфлікт має стати спершу предметом розсліду міжнароднього трибуналу, себто Ліги Націй, а щойно по виданім згіднім осуді держав — держави можуть спільно виступати, щ оби припинити военний конфлікт. Коли нпр. Німеччина нападе на Польщу, то Ліга Націй мусить спершу заявити: чи це є напад і чи треба прикласти т. зв. санкції договору; Франція є тої гадки, що такий напад повинен спонукати Англію до негайного виступу на її боці, без попередніх розслідів. Це саме торкається переходу французьких військ через Надренію, для помочі Польщ'. Англія гадає, що для такої акції вона мусить мати раніще спеціяльний дозвіл Ліги Націй.

Т. зв. гарантійний пакт буде щойно предметом нарад, коли кожна союзна держава предложить свій проект; з тих усіх проектів спеціяльна комісія старатиметься добути один спільний плян европейської забезпеки. Щойно тоді той плян передадуть Німеччині, яка відповість на нього власним проектом. Можна сумніватись, чи Англія згодиться зректись свого дотеперішнього погляду: що ніяка акція военної оборони не повинна виходити від держави без мандату даного їй Лігою Націй. Таким є також становище Бельгії, в особах її представників, мін. Вандервельда і його головного правничого дорадника, Роллена, спеціяліста від міжнароднього права при бельгійськім уряді. Вандервельд боронить погляду, що треба машинерію Ліги Націй зробити простійшою, щоби на випадок военного конфлікту, нападена держава не впала жертвою надто довгої формальної процедури женевської інституції.

Німеччині залежить у першій мірі на опіні такого міжнароднього тіла. Вона не хоче згодитись на пакт, який дає Франції право виконувати свої санкції безпосередно, без апробати Ліги, коли Франція признала би, що Німеччина нарушила гарантії миру. Французька нота, яка буде вислана до Берліна в найблищих днях, має на меті створити підставу до устних переговорів. Льондон підкреслює виразно, що пропозиції, щодо яких порозумівся Чемберлен з Бріяном, не є нічим иншим як пропозиціями, проти яких Німеч. поставить свої. Це офіціозне роз'яснення доповнює фразу в офіціяльнім комунікаті, що гарантійний пакт набере рішаючої форми щойно підчас спільних нарад усіх заінтересованих держав.

Та спершу матиме ще слово Німеччина. 1. вересня збирається Ліга Націй. Щойно тоді стане ясно чи спільна европейська конференція збереться одночасно, чи буде відкладена на пізнійше.

мусів вернутись, з 385 раненими; число вбитих з 500 людей. Телеграми ген. Сарая, вислані до Парижа, вказують на поважну ситуацію. Премієр міністрів Пенлеве заявляє офіціяльно, що ситуація не є такою трагічною, як її змальовує преса.

Чічерін, всупереч звісткам чужинної преси, не покидає свого становища комісаря закорд. справ, тільки має намір віліхати на відпустку за кордон. Покищо чекає на поворот Літвінова, який має його заступати.

Радянська влада має намір змобілізувати все білоруське населення. Ці звістки, з польських джерел, треба брати з застереженнями.

Крізь Чехословаччину в околицях над Лабою та долішньою Молдавою пройшов страшенний ураган, що спричинив величезні шкоди, головно в околицях Осеку, заливши сила хат та позривавши дахи. На лінії Прага-Пільвано залізничий шлях на просторі 7 км. знищений.

Брат -- Братові.

Дня 29. липня відбулися в Харкові організаційні збори Комісії допомоги населенню зах. земель України, що потерпіло від стихійного лиха. На засіданню було присутніх багато представників громадських, наукових і професійних організацій Харкова, а також української інтелігенції. Комісія вибрала президію на чолі з академіком М. Грушевським. Ухвалено звернутися з відозвою до населення Наддніпрянської України про допомогу для населення

Польсько-німецька господарська війна.

Цю статтю беремо з ост. числа берлінського двохтижневика „Osteuropäische Korrespondenz". Хоча деякі заторкнені тут моменти були вже нами обговорені, а инші находять освітлення у друкованій одночасно статті п. Творидла, проте гадаємо, що справа господарської кризи в Польщі є такою гостроактуальною, що вимагає як найширшого освітлення. — Ред.

Господарська війна поміж Німеччиною і Польщею є у повному розгоні. Аж до 15. вересня відложені всілякі дальші розмови. Послиі й комісії розїхались на літні ферії, а тимчасом, поки ще жнива не закінчені, покутує передусім Горішній Шлеськ зі своїм промислом. Але чим близше до осени, тим дошкульнійше і широким верствам населення Польщі будуть даватися уві знаки наслідки розвалдя, бо, у звязку з гарним урожаєм за кордоном, не буде нікого, хто прийняв би з Польщі надвишку її сільсько-господарських плодів, як що не зробить цього Німеччина.

Як сказано, поки що головно Горішній Шлеськ переживає крізу — страшну крізу, якої кінця ніяк не можна передбачити. Коли нинішня польська частина Гор. Шлеську перейшла до Польщі, раховано там округло 200.000 робітників; сьогодні працює там несповна половина. Цілий ряд копалень мусів припинити роботу, і з туземного населення мусіло покинути свій край яких 60.000 людей, щоб помандрувати у Францію, Німеччину, Альжир і инші далекі світи.

Річний звіт гірничого і копальняного Союза за 1924 рік виказує в цілій ширині упадок, який наслідком господарської війни й за[illegible]чинення вивозу вугілля став ще нагальнійшим. Спроби польського уряду найти собі заступника на місце Німеччини як відбирача польського вугля не дозволяють поважно трактувати їх. На всякий випадок добуті досіль успіхи в Італії не стоять у ніякому відношенню до реклями польської преси.

Андрій Чайковський. 8)

Гулка і Смулка.

Гумореска.

—Славно, добре, сапрісті, — крикнув Войтек і обняв Смулку за шию... давайте: „фельдруф", а як Гулка мені на це не відповість, то пся... завдам йому такого гіпсу, що йому всі зуби ін доппельрасн лявшрітом[1]) повилітають пупцем. А бим так здоров був... ну, пане, сервус! Він штовхнув його в бік по приязни і стукнув до склянки своєю...

Смулка вигадав зараз гасло: замок, а відзов: завертати. Войтек записав собі в своїй книжечці, а Смулка теж...

В Окорських забавився аж до вечера, бо перед вечерою не хотіли його пустити.

Розпращалися дуже щиро, як старі знайомі. Про Гулку не казали вже нічого. Смулку запрошували не забувати за них, та не гордити їх убогим домиком. Він завважав за цілий час, що вони його тепер шанували більше як першого разу. Догадувався, що звання юриста більше їм імпонувало, як звання коновала, тай і це не мало причинилося, що він не брав у старого грошей...

Як мав він з тими добрягами поводитися? Не піти там ніколи, значило би, що погорджує ними, а він не хотів, щоб його хто небудь уважав за такого, що ставить себе вище від других, та ніс у гору дре. А знову заходити там частійше, значило би робити їм якісь надії, що він рішиться заступити Гулку у всьому і чого доброго піти з Корнельцею під вінець.

Вибрав середню дорогу і десь колись зайшов... Значить, що вони знайомства не зривали.

Одного разу здибає Смулка Войтка на вулиці. Зараз став пригадувати гасло. Та він його пізнав від разу і весело привитав.

— Маю вам сказати гасло?

— Не треба, тамтой певно ще не виходить по тім, як від мене набрав, то-ж хіба ви це можете бути, а певно не він...

— Справді, ви його стрінули? питає зацікавлений...

— Го го! ще як... Коли хочете почути, то поступім ось тут до ресторану на склянчину, то така історія що можна вмерти від сміху.

Вони пішли...

— Не бійтеся і не гнівайтеся, пане, то я запросив і я плачу...

Посідали в окремій кімнатці за столом, а Войтек оповідав так:

— То, мосципаненьку, було минулої неділі. Я пішов з камратами на місто, зайшли ми відтак на „Погулянку", і пємо по склянчині... Дивлюся, а при третому столі сидить з якимсь паном Гулка. Він мене доглянув і відвертаєсь так, щоб я його не покмітив... Еге — думаю, вже і без гасла знаю, що ти напевно Гулка. Я кажу до своїх камратів: хлопці, буде геца[2]), коли буде треба, зробіть „клюмпу"[3]), але не мішайте мені. Я цьому „польському братові[4]) мушу дати сьогодні школу... А Гулка міркує щось, що це так воно. Він шепнув щось до свого товариша,і збирається йти. Го го! підожди, голубе, тиж мав бути моїм шваґром... Заступаю йому дорогу тай зараз:

— Гальт! Він станув і ми дивимося собі в вічі, знаєте, так як два півні, що до одної курки залицяються... Я кажу:

— Фельдруф?

— Чого від мене хочете? ставиться до мене... Я поліцію покличу...

— Фельдруф? кричу — ти батяр личаківський, не знаєш служби? Як не заціджу його в трамвай, аж йому кондуктор вискочив носом і губою... Не мав часу і крикнути. Тоді я його за шиворот, та на землю, та ногами попід ребра... Виправ я його добре, заплатив пиво, і ми пішли, навіть клюмпи не треба було робити, що там живої душі не було, а хочби і була, то що? нас там було з трицять шість хлопців, то трицять поліцаїв бємо. Ви то знаєте...

— А ви йому бодай сказали, за що його бєте?

— На що таке говорити? хіба він цього не знає сам?

— І що з ним сталося?

— Я його там лишив, певно його товариш завіз його на ратункову стацію, бо що він своїми ногами не зайшов, то я цього певен...

— То вже тепер, коли ви помстились, дасте йому спокій...

— Коли йно здиблю, то буду бити, поки шельма зі Львова не стратиться. Ви не знаєте, пане, яка то приємна геца, такому шельмі боки помняти, мені це приємнійше як у театр йти... далебі! навіть найкращий цирк за таке проміняю...

Вони розійшлися як найкращі приятелі. Смулка мав сатисфакцію, і йому здавалося що після цього Гулка зі Львова щезне.

III.

Від того часу минуло більш як два роки. Смулка вже скінчив університет і вертався по останнім іспиті зі Львова до дому.

Зі Львова треба було виїхати дуже рано, і тому він сівши в залізницю від разу заснув.

Десь у дорові, не тямив вже де, як почув між пасажирами цього переділу, крізь со свій голос. Йому снилося, що він говорить на якихсь зборах перед зібраною публикою. Прислухувався сам собі не розплющуючи очей.

— Кажу вам, що все, що нераз доводиться читати, будьто би секція виказала у собаки скаженину, то все неправда, просто брехня. Така секція не викаже ніяких патольогічних змін ні в в мозку, ні в серці, ні утробі, ні в селезінці одним словом: ніде!

— Вибачайте, — каже хтось другий, — я з цим не годжусь, бо саме в шлунку скаженої собаки знаходять куски дерева, паперу, шкури, камінці; — це те, чого собака не їсть, а це значить, що собака саме була скажена...

(Докінчення буде.)

[1]) командо: чвірками бігцем. [2]) геца — видовище. [3]) клюмпу зробити зн. збитися в купу. [4]) польськии брат зн. у мові львівських вуличників те саме, що кишенкові злодії.

Треба мати на увазі, що горішньошлеський вугіль тільки тому має збут. Італії конкуренційну здібність проти англійського вугля, що продається на половину дешевше ніж у себе в краю та що на основі транзитових договорів з Чехословаччиною і Австрією багато менші є кошта перевозу. Але з другого боку згадані договори Польща осягнула коштом инших концесій, які деинде обтяжують болюче польський торговельний біланс.*)

В звязку з цим цікаво переглянути поодинокі позиції минулорічного польського торговельного біленсу. З нього виходить, що Польща ввезла товарів на вартість 1,478.518 зол. та вивезла на 1,265.873 зол. — себто виказала чималий дефіцит. Але не сам дефіцит якого такий дає до думання, лише спосіб, в який він повстав. Отже під рубрикою „вивіз" маємо: мясо, масло, шкіру — на 23 міл. зол.; під рубр. „ввіз": ті самі товари на 150 міл. зол.; потім йдуть позиції споживних артикулів і худоби — вивіз 350 міл. зол., збіжжа й худоба — ввіз 288 міл. зол. Хоча таке невідповідне повязання ріжних артикулів не дозволяє зробити докладного зіставлення, а проте з наведеної статистики виходить ясно, що Польща дозволяє собі на велику надвишку імпорту поодиноких родів споживних артикулів, які вона, як аграрна країна, могла б при відповідній господарці продукувати сама в цілком достаточній скількости. Вкінці треба звернути увагу й на позицію одягів, галянтерійних товарів та полотна, яка виказує під рубрикою імпорт 82·5 міл. зол., — при чому ця позиція не враховує найбільшої частини споживних текстильних товарів, — а під рубрикою експорт 11 міл. зол. Тимчасом Польща має в Лодзі один із найбільших на континенті текстильних центрів і хоча раніше, перед війною, забезпечувала цілу Росію своїми продуктами. Нині Польща є примушена ввозити сирі матеріяли й текстильні товари на суму 450 міл. зол., не даючи врешті змоги вглянути у детайлі цієї позиції.

Дефіцит у новому господарському році кількакратно збільшився. Він виносить на перших 5 місяців 1924 р. округло 355 міліонів, з яких більше половини паде на люксусові товари й вибагливі споживні артикули. Ціла надія пана Грабского сконцентрована на добрий урожай, відносно якого він рахується з більшим експортом. Але одночасно Польща добровільно резигнує зі свого найкращого ринку збуту, а саме з Німеччини. Про якийнебудь успіх пана Скшиньского в Америці теж саме нічого не чували ми досіль. Що більше, українська еміграція зробила йому дуже неприємну несподіванку, виславши до Кулїджа, Кеппьота й до Політичного інституту в Уіелімтаун, відкіля Скшиньскі дістав формальне запрошення на відчити, —

*) Офіціяльна польська статистика каже про вугляний промисл у Польщі ж. н. таке: в січні 1924 р. на 125 копалень працювало 224,000 робітників. В грудні діяльних було вже лише 106 копалень зі 150256 робітників. В червні біжучого року добуто на Гор. Шлеську 1,660.406 тон, підчас коли в січні, отже на 6 місяців раніше, видобуто 2,284.961. В січні продано 1,60(?).000 тон, а в червні лише 144653. В липні становище ще більш погіршало. Продукція і збут меншає, а на складах скількість вугля росте. Єдиний ратунок, приворований [illegible]: зачинювання копалень і звільнення робітників веде знову до безробіття; і так на загальне число 174.729 зареєстрованих безробітних з днем 1-го червня с. р. безробіття на терені Гор. Шлеську зросло лише за останні три тижні на нових 926 осіб. — Прим. Ред.

. . . а перепусім звернуло увагу інтервю „Бостон Івнінг Транскрипт" з українським публіцистом Січинським.

Так отже не дивниця, що на переломі останнього місяця раптово полетів вниз курс золотого, скоплений покищо інтервенцією Банку Польського. А проте факт залишається фактом, що велике запотребування на девізи зголошуване краєвим нар. господарством, вичерпало запаси девіз державного банку до маленької суми 90 міліонів зол. Тому й вийшли розпорядження поділу кредитів. В них розпучливих заходах видний теж самі вплив нім.-польськ. господарської війни.

Наслідки викликаного Поляками воєнного положення дадуть пізнати себе в цілій повноті щойно за кілька місяців. Хоча й на тоді теж не можна назначувати терміну великого краху польської валюти, але, що торкається загального висліду польсько-нім. господ. війни, то він безумовно вийде на користь Німеччини. Обєктивна оцінка відношення сил виходить лише на добро Німеччини. Польща, видно, рахується з ватяжною війною. На це вказує заповіджена у Львові на 5 і 6 вересня спільна конференція представників польських господарських кол та преси, щоби під проводом В. Тшебіньского з „Курєра Варшавского" встановити лінії пропагандистичної роботи в краю і за кордоном, зверненої проти Німеччини. Всупереч усякій екомічній льогіці Польща ангажує у цій війні всі свої сили, знаючи, що в решті-решт діло йде тут про випробування політичної сили, „тоді, коли ми — пише німецький автор — здамо собі справу з нашої політичної мети у відношенню до Польщі, вийдемо на цілій лінії побідно з тієї господарської війни".

Боротьба двох мов у Бельгії.

Фальшиве враження. — Лінґвістична межа. — Флямандці і Вальонці. — Боротьба за рідний університет. — Невдоволяючий компроміс. — Зріст флямандської мови.

Чужинці, які переїзжаючи через Бельгію зупиняються в Брюселі, щоби оглянути чудову столицю, не знають більше про відносини в краю як ті, що на підставі зовнішнього враження, полишеного Львовом, хотять робити висновки про всю Галичину. Французька мова, якою зустрічають чужинця в Брюселі, не є мовою туземного населення. У самій столиці живе чимало Флямандців; тільки урядовці, торговці і сальони вживають французької мови.

Питання про права флямандської мови в Бельгії є звязане майже з кожною крізою бельгійського кабінету. Бельгія є двомовна. Лінгвістична межа є точно проведена і йде на захід від Кале і просто на південь від Іпру до пункту між містом Лієж і Екс-Шапель. На південь від цієї лінії населення говорить по вальонському мовою, яка є діялектом французької мови, на північ по флямандському. У західних і східних провінціях Фляндрії, в Антверпені і Лімбурзі, шляхта і вищі урядовці вживають французької мови, але вся решта сільського населення розмовляє тільки по флямандському. Навіть по містах не більш як 7 проц. вживає французької мови. Передвоєнна статистика виказувала, що в Антверпені лише 7 проц. мешканців розмовляло дома французькою мовою.

Між говірками флямандськими і нідерляндськими існують ріжниці. Але по суті існує тільки одна спільна літературна мова флямандська та нідерляндська. Вальонець, якого місцева говірка є романською, належить до французької групи і ріжниться сильно від французької мови, має почування, що мова, якою він говорить не ріжниться від французької по суті. За те Флямандець, якого місцева говірка є германського походження, мусить починати навчання від самих основ, коли хоче засвоїти собі французчину. Він чує иншу вимову, має до діла з иншою граматикою і иншим словництвом, одно слово: робить перехід до чужої мовної групи. Флямандці, що не вивчили французької мови змалку, мають величезні трудноці при її вивченню. Ось чому боротьба за права флямандської мови почалась не від нині.

Як один з проявів цієї боротьби стала нині актуальною справа флямандського університету. Дарма, що місто Ган (Gand) лежить на флямандській території, університет у ньому був до останнього часу чисто французький. Так само було з університетами в Брюселі, Лювен та Лієж. Уже перед літами флямандські націоналісти домагались університету, де викладали би все по флямандському і пропонували, щоби академію в Ган переворити у флямандський інститут. Підчас війни Німці поставились до цих домагань прихильно, та крайні флямандські націоналісти, що покористувались підмогою з рук ворога, стягнули на себе ненависть як зрадники і чимало з них попало у вязницю. Та ті, що відштовхнули німецьку поміч, продовжували далі свою боротьбу і в 1923 р. добились компромісового закону, який завів у ганськім університеті двомовну систему. Студент міг проходити всі студії або на флямандськім відділі або на французськім; флямандська школа мала тільки одну третину викладів у французькій мові, а французька одну третину у флямандській.

Таке посередне вирішення справи не вдоволило нікого. Французи вважали це нарушенням своєї культурної традиції, а Флямандці домагались поширення своєї мови ще на останню третину. Дійшло до такого дивогляду, що флямандські студенти бойкотували для демонстрації власну школу і ходили до тої, де дві третині викладів були французькі. Вони користувались, зрештою влучним арґументом, що скінчивши флямандську школу матимуть трудноці з боку влади, яка не схоче давати їм посад. Така ситуація тріває надалі. Новий міністр освіти, Каміль Гюісманс, є великим прихильником флямандського руху. Його прихід дає надії Флямандцям, що їх справа посунеться вперед. Але сам він уже заявив, що теперішній парляменті не має відповідної більшости, щоби міг пройти закон про повну переміну університету на флямандський.

Довгий час у Бельгії панували розбіжні погляди щодо флямандської мови; тих, що розмовляли нею раз уважали патріотами, раз— ні. Підчас революційно та Наполеонської доби, коли Бельгія входила в склад Франції на протязі 20 років, французька мова зростала, і нею велись адміністрація, суд, дівництво та виховання. Підчас добе Голяндської, що прийшла по ній, флямандська мова почала злобувати вплив. Потім прийшло відокремлення від Голяндії і утворення незалежної Бельгії. Разом з цим поралась зв'язки з голяндським народом і все те, що було флямандським стало предметом погорди керуючої класи. Французька мова стала єдиною офіціяльною, Вальонські дипльомати сподіялись тоді, що флямандська мова виродиться у грубий діялект і щезне.

А проте в останніх десятках літ флямандська мова зросла у силу і дала навіть зразки літератури. Бо 1870 р. почали вводити її до судів, до адміністрації, почасти в армію, а також до гімназій (1883 р.) Сучасні флямандські націоналісти домагаються поділу армії, на флямандські та вальонські полки. Існує ясно зазначений рух у напрямку автономії Фляндрії. Деякі крайні елементи голосно кажуть про приєднання до Голяндії. Тоді Вальонці мусіли би прилучитись до Франції і Бельгія таким робом щезла би як держава. Вальонський сепаратистичний рух є досить слабий, тому, що Франція воліє мати сильну, зединену Бельгію як свою союзницю, ніж розбиту на клаптики, з яких один належав би до неї. У кожнім разі старий „Львиний прапор" Фляндрії здобуває собі що раз більшу популярність і французьке питання стає в Бельгії щораз гострійшим.

Повторяється відоме явище, що зі зростом демократії, відроджуються поневолені національні мови.

НОВИНКИ.

— Переведення політичних вязнів з поліції до судової вязниці на Баторія. З поліційних арештів при вул. Яховича переведено до судової вязниці при вул. Баторія таких вязнів: Кохберг, Кноль, Кранц, Деленбамівна, Кремер, Віннефельд, два Бреннери, Цілер, Ботвінівна, Когосівна, Берковичівна, Вайнштайн, Кранц, Козінський, Диняшок. До вязнів ані не допускають їх родин ані харчів. Відмовлено також допущення лікаря та адвокатів. Д-р Соха, що тепер заступає президента суду Гавля, обосновує ці заборони тим, що вязні не мають ще призначеного слідчого судді.

— Перед новою голодівкою у Бриґідках. Остання голодівка політичних вязнів у Бриґідках була переведена як засіб протесту проти злої поведінки супроти них. Особливо вимагали політичні вязні допущення часописів, книжок та дозволу на бачення з відвідувачами не через решітку тільки в окремій на цю ціль призначеній кімнаті. Управа тюрми пообіцяла вдоволити ці домагання. Але заразже після голодівки становище політичних вязнів не покращало, а навпаки погіршало. З часописів допускається тільки „Слово польске" і „Варшавянку". „Діла" не допускається, бо воно, на думку управи „przynosi wiadomości, które są dla więźniów niepotrzebne". Книжок тепер взагалі не допускається. Найновіша кара, яку в останньому часі управа придумала собі на політичних вязнів, це заборона допускання харчів зпоза мурів вязниці через два тижні та запроторювання політичних вязнів без всякої причини до темниці. (Райндель сидів 4 дні в темниці, Яворська [illegible] управою і запроторена в темницю, хотіла допуститися самогубства). В Бриґідках находяться між иншими такі політичні вязні: Віденський, два [illegible], Павлючок, Новак, Бабюк, два Гальчуки, Микитюк, Брух, Ліх, Ліцкіна, Ерліх, мал[illegible] Габерман, Райндель, Яворська, Шмосман.

— Фальшиві доляри. Перестерігаємо що в обігу знову появились фальшиві доляри головно дрібних вартостей. Вони мають бути „варшавського походження", тому бо там у перве відкрили їх.

— Кінець забави у війну. В четвер 13-го п. м. в год. він до 12 закінчились польські маневри під Бродами фаєрверками, промовами, дефілядами й т. п. забавами. Найбільше вдячні мілітрові Скорвани. В генеральному штабові польському брукові газети, які з військових маневрів зробили чисту Häshergeschichte, описом якої заваловали цілі сторінки. В опірковій селом розписуватись про знагання „сеніх" і „чорвних" (ворожі партії в маневрах) це що найменше так корисно, як вищукувати нових [illegible]

— „Жіноча Доля“ й „Українка“. В звязку з замітною, отриманою з Коломиї й поміщеної у 169 ч. „Діла“ п. н. „Новий часопис“, про появу нового жіночого часопису „Жіноча Доля“, п-ні Климентина Волошинова з Коломиї просить нас заявити що вправді вона дійсно думала видавати такий самий часопис під назвою „Українка“, однак ані вона сама ані заду“ „Українка“ нічого спільного з хлі... мані... часопис нічого спільного з хлібами не мали й не мають, та що всі закиди щодо поганого національно-політ. характеру такого органу є позбавлені всякого реального ґрунту.

— „Польські банди у Франції“. Вся польська преса й імовірно ще більше польська дипломатія не тямиться з обурення, що у Франції ввійшло просто в звичку при кожному більшому злодійстві чи якомусь убистві зараз же говорити про „bandits polonais“. Але ось вже й англійська преса теж заговорила у французькому тоні. Напр. „Морнінг Пост“ поміщує довгенькі статті з ілюстраціями про численні нові грабунки польських еміґрантів. І так знову насаджено у Франції ніяких 60 людців споміж польської еміґрації, які були солідно зорганізовані, і на протязі двох останніх літ обтяжили свою совість 14 убийствами й 107 нападами. Про польську еміґрацію у Франції говорять як про справжнє народне нещастя.

— Хто їде залізницею — підозрілий. Під таким наголовком повідомляє „Робітник“ про спеціяльне розпорядження м-ства внутрішніх справ про поліційну контролю подорожуючих польськими залізницями. „Так отже — читаємо там — поліція матиме право контролювати й випитувати кожного подорожуючого, який вище видасться підозрілим“.

— Тріюмфальний рейд польської аерофльоти в світлі правди. В звязку з перелетом військової ескадри під проводом ґен. Загурского до Еспанії, польська преса виписувала нестворені речі про чуда, буцім то доконані ескадрою. Останнє число „Меслі Неподлеглей“ простує деякі „неточности“: — Отже передусім всупереч інформаціям варшавської преси підчас того тріюмфального рейду розбилося аж пять аеропланів, при чому два із них власноручно зволив розбити сам ґен. Загурскі при невмілому причалюванню на землю. Дальше: урядові телеграми голосили світові, що „до Мадриду прибув лише єдиний аероплян керований ґен. Загурским“. Решта ескадри залишилась у Бярріц, не могучи форсувати Піренеїв. На ділі-ж було так, що ґен. Загурскі лише пробував перелетіти понад Піренеї, але за обома разами завертав і — розбивав апарати при причалюванню. За третім разом всів як пасажир до еспанського аероплану, який щасливо висадив його під Мадридом, відкіль він поспішив прийняти ґратуляції від еспанського короля за чудовий успіх. Назад подорож ґен. Загурского була не менше геройською: частину дороги відбув в автомобілі, а частину як пасажир в аеропланах, ведених кимнебудь. „Робітник“ називає звіти польської преси про тріюмфи ґен. Загурского „Альпами реклями й Піренеями фантазії“.

— Скільки є Жидів у Польщі? Відомий жидівський політик посол Грінбавм, що в останніх часах зробив собі славу своїм чесним виступом проти крамарської політики посла Райха, дав новий доказ своєї правдомовности, опрокидаючи твердження жидівських авторекламістів, начеб то у Польщі живе аж понад 4 міліони Жидів, (яким, мовляв, з титулу такого великого числа належать особливі права). Пос. Грінбаум наводить у варш. „Н. Гайнт“ докладно статистику жид. населення в 1921 р., додаючи, що еміґрація до Палестини й смертність зрівноважили приріст, так, що наведені числа є актуальні й нині. Отже всіх Жидів у Польщі є аж 2,700.000 душ, себто понад 10% всього населення. Инша річ, що в одній Варшаві живе понад 300.000 Жидів, себто рівно одна третина всіх мешканців. Та найбільше є їх у м. Лодзі: на 452089 мешк. — 155.860 Жидів. У львівському воєвідстві є 313.198 Жидів, у станиславівському 145.245, у тернопільському 128.965.

— Вакаційне число „Зиза“ вийде 25. ц. м. багате змістом та ілюстраціями у збільшеному обємі. 209 1—1

З військових справ.

Покликання на вправи річників 1899 і 1900.

Одержуємо таке оголошення з проханням помістити його:

Мін. військ. справ видав наказ покликати цього року річники резерви 1899 і 1900 рр. на чотиротижневі вправи. Тому резервісти (категорія А) уроджені в 1899 і 1900 рр. що не одержали до цього часу карт покликання, мають зголоситись найпізнійше до 27 серпня у дотичній Команді Доповнень (Uzupełnień), звідки просто відішлють їх до їхніх відділів на вправи. Покликані мають принести зі собою військові книжечки і всі инші військові документи.

Тих, що не послухають цього візвання будуть карати згідно зі статтею 115, пар. 2. закону про загальний обовязок військ. служби, на підставі пар. 92 (113) військ. карного кодексу, якщо не на підст. пар. 68 в. кар. код. або за дезертирство.

Можуть не зголошуватись резервісти, які

1) одержали дозвіл відкласти свої вправи до р. 1924, в наслідок прохань до повітових доповнюючих команд, внесених ще перед цим оголошенням;

2) скінчили цього року приписану службу у реґулярній армії і звільнили їх до резерви або дали їм постійну відпустку;

3) виконали вже вправи законом призначені;

4) находяться на протязі часу, згаданого в цьому оголошенні, у слідчій вязниці, або відсиджують кару у вязниці, поправнім домі чи тюрмі;

5) є за кордоном на підставі дозволу військової влади;

6) одержали дозвіл відкласти вправи до р. 1920, в наслідок посвідки потичної дирекції залізниць, а саме: начальники (заступаючі) станції, провідники руху (диժурні помічники провідників), телеграфісти, машиністи поїздів, помічники машиністів, залізничі аспіранти, що є на курсах експльоатаційної служби при дирекції залізниць у Варшаві, Львові та Данціґу.

Прохання, з документами та відповідними стемплями, щоби відложити вправи до 1926 р. можна вносити до своєї Повітової Команди Доповнень, не пізнійше як до 15. серпня 1925 р. Коли прохаючий не одержить відповіді до 26-го ц. м. має зголоситись на вправи.

Резервісти мають принести зі собою на вправи власне прилади до їжі (ложку, вилки, то-що).

Всячина.

Невеликий багач, бо чесний. Цими днями одчинено в Ню-Йорку заповіт відомого „демократичного“ діяча, головного обвинителя у „малпячім“ процесі — Бріяна. Він залишив 860.000 долярів, які розділив між найближчу родину. При цій скромній сумі він робить ще раз застереження, яке залюбки повторяв за життя, буцім-то він є багатий. А доказ, що ним не є, такий, що міг бути справді багатим: „Не було дня в моїм житті — пише він — від хвилини, коли я вперше поставив свою кандидатуру на президента Зединених Держав, в якім я не міг був заробити міліона долярів, якби тільки я згодився на корупцію та хабарі.“

Поверхи під землею. Американські архітекти втратили надію перегнати себе у будівлях у напрямку неба, тому пробують тепер будувати під землею. Сензацією Ню-Йорка буде будівля, що матиме 10 поверхів над землею, а 7 під нею, коштуватиме 19 міл. долярів. По „хмародерах“ прийдуть „землодери“.

Нова світова столиця. Недалеко столиці Бразилії, Ріо де Джанейро і Буенос Айрес виростає місто, яке має претенсії стати Ню-Йорком південної Америки — називається Сао Пауло. При кінці минулого століття мало воно 80.000 мешканців: нині доходить уже до міліона і притьмарює всі инші північно-американські міста темпом свого розвитку. Воно є найбільшою бразилійською пристанею і нині вже називають його південно-американським Чікаґом.

Для танцюристів. Усі закохані в модерних танцях нехай приймуть до відома висновки відчиту, який мав в університеті у Філядельфії голова одного індійського племени, з „чорними ногами“. Цей преземент, з преґарним іменем Креш-Ке-Кош, змалювавши еволюцію танку словом і руками всього тіла, доказав присутнім, що вже його предки знали всі нинішні модерні европейські танці, в роді фокстрота й инших „степів“.

З судової салі.

Процес Коригебера і тов. — за шпигунство і вимушування.

31-ий день розправи.

Демонстрація оборони.

Як було до передбачення трибунальний радив повних 4 години, відкинув усі зголошені в останнє внесення оборонців і прокуратора, включно з додатковим внесенням Микитина покликати ще раз на свідка шефа дефензиви інсп. Савицкого на доказ, що він, Микитин, виявив йому тайну печатки української військової орґанізації та назвав автора анонімових листів. Трибунал став теж на становищі, що Микитин не зрадив підчас 6-ти тижневої розправи познак умової хороби, отже оречення психіятрів зайве.

Тоді іменем оборони адв. д-р Ґрек відчитав широку заяву демонстративного характеру, зрікаючися усіх кінцевих промов. Оборона мотивує це відібранням їй можливости перевести докази поставлених обороною тез. Предсідник, мовляв, відносивсь цілий час розправи до оборони дуже льояльно під оглядом форми, але щодо суті справи — не допускав її ні за крок поза вузькі рямці, які він зачеркнув для доказового поступування.

Таку неочікувану поставову оборони можна пояснити лише тим, що поодинокі оборонці, головно д-р Ляндау, д-р Песрацкі і д-р Ґрек вже підчас доказового поступування виголошували довгі „експозе“, так, що під кінець вичерпались з цілого запасу ефектовної фразеольоґії.

Кінцева промова прокуратора.

„Правда прийшла со трупі, але прийшла“ сказав один з п. п. оборонців. Це вислів і я (казав прокуратор) підхоплюю, але додаю, що ця правда не має нічого спільного з убивством Цетновского. Правда вийшла з уст самих обвинувачених, а передусім Микитина. Ця людина, діставшись до вязниці за фальшиві зізнання, стає потім на хвилину на твердім ґрунті, але швидко знову грузне у багні, в якому мабуть добре почувається. Заохочений приманою нагороди, задумав запроторити невинну людину до тюрми. Провідною зорею стали для нього 5.000 долярів. Не перечу, що нужда була матірю його злочину, але батьком були панове, що ось сидять на лаві обвинувачених.

Деякі свідки з процесу Штайґера подали, що атентатчиків було двох, — ось і рішено скористати з того й підсунено Микитина, який склав байку про двох терористів. В Микитині відзивалася совість і тому в його зізнаннях є хитання і тому він звертав гроші. Нема сумніву, що правдиві є зізнання Микитина як обвинуваченого. Після 4-ох годинного заломання він висповідався і склав зізнання, які згоджуються зі зізнаннями Лотоцкого, Кайдана, Панчишинів, Штайнівної і Дворіцкого. Змістом зізнань Микитина на розправі є вибілювання обвинувачених по інтенції оборони. Идучи в цім напрямку Микитин почав оскаржувати суд. Але суд вищий понад такі безглузді закиди, тим більше, що й один обвинувачений, Глязерман, вихопивсь, що всі соковиті вислови, інкриміновані судді, були власністю Микитина і Дворіцького. Д-р Ганкевич казав правду, стверджуючи, що у Річпосполитій уперве впали обвинувачення проти суду як такого з боку лави обвинувачених, коли на тій лаві засіли „льояльні обивателі“.

Після двохгодинної промови прокуратор перервав свої виводи до слідуючого дня.

Останній день розправи.

Прокуратор продовжує свою кінцеву промову, в якій вичерпав увесь величезний матеріял процесу. Переходив точку за точкою акт обвинувачення, потім хронольоґічно обговорив процес.

Скінчив в 10 год. зранку, себто загалом говорив $3^1/_2$ години.

Опісля виголосив дво годинну промову заступник пошкодованої сторони адв. д-р Лев Ганкевич. (З технічних причин подамо промову дра Л. Г. завтра). Після нього забрав голос обв. Микитин, який старався виручити замовклого свого оборонця, що йому, річ ясна, не могло вдатися. Обв. Дворіцкі не міг показатися гіршим, який теж виголосив одногодинне експозе про непріємности вязниці, до якої nota bene за час своєї поліційної карієри залюбки вказував сотки людців.

Предсідник оголошує кінець розправи й заповідає оголошення присуду на вівторок в 9 год. зранку.

Біржа.

Львів, 14. серпня 1925.

Гроші.

Амер. дол. 5·55 — 5·65, канад. дол. 5·35 — 5·45, чеські кор. 0·16·50 — 0·17,00 леї 0·02·50 — 0·02·75, франц. франк 0·25 — 0·25·50, швайц. фр. 1·02 — 1·03, анґ. фунт 25·80 — 26·00.

Золото. 20 кор. 21·80 — 22·00, 20 франк. 19·80 — 19·90; 20 марк. 24·80 — 24·90; 10 руб. 27·50 — 27·60.

Срібло. Австр. кор. 0·45 — 0·45·25, 5 ав. кор. 2·35 — 2·36, фльорени 1·20 — 1·22, рубл. 1·88 — 1·90, рубель дрібним сріблом 0·00 — 0·00.

Пшениця краєва з 1925 р. 25·— до 26·—, жито галицьке з 1925 18·50 до 19·50.

Оповістки.

Дрібні оголошення.

Оголошення.

За оголошення Редакція не відповідає.

За редакцію відповідає І. Рудницький. Видає Видавнича Спілка „Діло“. З друкарні Видавничої Спілки „Діло“ Львів, Ринок ч. 10.